EEN 16e-EEUWSCH ZEEKAARTBOEKJE TERUGGEVONDEN.

Tien jaar geleden gaf ik in het *Tijdschrift v. boek- en bibliotheekwezen* een overzicht van al wat ik had kunnen vinden over het zoogenaamde „Leeskaartboek van Wisbuy", het handboekje voor zeevarenden, dat sedert omstr. 1550 verscheidene tientallen van jaren door Nederlandsche, Duitsche en Scandinavische zeevaarders als gids werd gebruikt. Het was mij gelukt drie Hollandsche en vier Duitsche uitgaven bijeen te brengen, alle van de grootste zeldzaamheid. Van de Hollandsche was echter die van 1566 de oudste, terwijl ik van den Platduitschen tekst geen oudere uitgaaf dan een Hamburgschen van 1571 had kunnen vinden. Toch was deze laatste vrij zeker eenige jaren vroeger (1564) al te Lübeck uitgegeven, en van de Hollandsche had ik er een van 1551, denkelijk de eerste, vermeld gevonden. Bovendien leidde ik uit een drukkersmerk in een latere uitgaaf, dat het naamcijfer van den Amsterdamschen uitgever en houtsnijder Jan Ewoutsz vertoonde, af, dat er ook een uitgaaf van dezen moest zijn, die tusschen 1551 en 1566 moest liggen.

Zelden heeft men de voldoening, zulk eene aanwijzing door een werkelijke vondst bevestigd te zien, maar hier is dit het geval. Dr. Wieder vond bij een bezoek aan de Hofbibliotheek te München de „Caerte van der See" in den catalogus vermeld, en was zoo attent, dit op te teekenen en het mij mee te deelen. De tijdsomstandigheden maakten het niet mogelijk, dit zeldzame boekje ter inzage toegezonden te krijgen, en zoo kon het op 't oogenblik niet den dienst doen, dien we er anders van hadden mogen verwachten.

De heer Joh. Knudsen te Kopenhagen, die met onverflauwden ijver voortgaat met zijn uitgaven van zeekaartteksten (zie *Het Boek* 1917, blz. 214, 241), is reeds bezig met die van het Leeskaartboek van Wisbuy, naar den druk van 1566. En ondertusschen weten we nu dat er een oudere bekend is. In gewone omstandigheden zou alles er voor geweest zijn, liever deze aan de uitgaaf ten grondslag te leg-

gen; nu echter zullen we zelfs de collatie van den nieuw gevonden tekst tot later moeten uitstellen.

Intusschen heb ik van de heeren bestuurderen der Hofbibliotheek een zevental photografische afbeeldingen van bladen van het bundeltje kunnen krijgen, waarvan er eene, de titel van de Zuiderzee-

Dit is die Caer-
te vander Suyder See:
totdat Vlye thoe / ende tot dat
Marsdiep toe / om met schepen / wt ofte in toe
seylen van Aemstelredam ter Zeewaert ende
wter Zee weder om tot Aemstelredã. 1560.

¶ Den verstandighen tot een Spieghel / den
dwaesen tot een verachtinghe.

beschrijving, in reproductie hierbij gegeven wordt. Eene voorloopige vergelijking met de latere drukken is daardoor mogelijk. Zij toont eene volkomen overeenkomst. Ook hier de drie boekjes, algemeene zeekaart, waterrecht en Caerte vander Suyder See, samen een geheel vormende. Titels en teksten, voorzoover we uit de afgebeelde bladzijden tot het geheel kunnen besluiten, volkomen gelijkluidend, be-

houdens toevallige afwijkingen en spellingverschillen. Zelfs de indeeling op de bladzijden, althans van de Zuiderzeebeschrijving, volkomen dezelfde.

De Zuiderzeebeschrijving is niet die van Cornelis Anthonisz. van 1540, die we in de oudere platduitsche drukken (1571 en 1575) terug vonden, maar die van de Hollandsche uitgave van 1566 en later.

De scheepshoutsnee van de titelbladen, is, zooals we reeds vroeger met vrij groote zekerheid veronderstelden, eene andere dan die in het boekje van 1566, hoewel volkomen overeenstemmende. De geheele illustratie van het boekje zal eigen werk zijn van de hand van den houtsnijder-uitgever Jan Ewoutsz, wiens naam, adres en drukkersmerk, ons reeds door andere uitgaven bekend, we hier terugvinden. De houtsneden zijn zeker naar Cornelis Anthonisz. trouw nagesneden.

De beschrijving naar de gephotografeerde blaadjes, gerangschikt als die van 1566 in mijne vorige studie, volgt hier.

a. Dits die Caerte vander See om oost ende west te seylen, ende is vandie beste Piloots, ende is wt die alderbeste Caerten gecorrigeert diemen weet te vinden, ende elcke cust op zijn gestelt, Verbetert ende vermeerdert met veel schone Figueren daer by gemaect. Ende ooc salmen hier in vinden wat een man van node is omme Stuermanschap te leren. Anno. 1561. [Hieronder het schip in houtsnede].

Aan het slot: Geprent tot Aemstelredam aendie oude side in die Kerckstraedt By my Jan Ewoutzoon Figuersnijder, wonende inden verguldèn Passer. 1561. [Hieronder het drukkersmerk: passer met wapen van Amsterdam en naamletters J E, in drie randen].

b. Dit is dat hoechste ende dat outste Waterrecht dat ghemene Coopman ende Schippers geordineert ende ghemaeckt hebben tot Wisbuy, dat hem een yghelick (die ter Seewaert verkeren) hier nae rechten mach. Anno. 1560. [Hieronder weer het schip in houtsnede].

Het waterrecht eindigt met de 72e „beliuinge", eindigende . . . als wy voor gesecht ende geordineert hebben." Daaronder:

Hier eynt dat Godtlantsche Water recht dat die gemene Coopman, ende Schippers geordineert, ende gemaect hebben toe Wiszbuy dat hem een yghelicken daer nae rechten mach.

Geprent tot Aemstelredam aen die oude side in die Kerckstraedt, By my Jan Ewoudtzoon Figuersnijder wonende inden vergulden Passer.

c. Dit is die Caerte vander Suyder See: tot dat Vlye thoe, . . . (zie de afbeelding).

De tekst begint aldus: Item om thoe Seylen van Aemstelredam tot Tijoort so holt mitswater, ende als ghy buyten Tijoort comt so seylt n.o.

also langhe Marckerkerck comt buyten dat Legelant van als Vdam,...

De tekst eindigt aldus: Een yeghelijck beschut zijn schade. Daaronder:

Gheprent tot Aemstelredam aen die oude side indie Kercstraet, by my Jan Ewoutzoon Figuersnijder, wonende inden verghulden Passer.

Uit de weinige regels tekst die we hier ter vergelijking hebben, krijgen we reeds eene belangrijke correctie op den tekst in de latere uitgaven. Daar wordt voorgeschreven, dat men, uit het IJ zeilende noordoost moet houden tot Markerkerk komt buiten het lage land van Edam. Hier zien we dat niet Edam maar Uitdam bedoeld is, waardoor het voorschrift helder en uitvoerbaar wordt. Edam dient eerst later als richtpunt als het in één lijn komt met het oosteind van Marken.

Eene latere vergelijking kan misschien nog meer goede correcties brengen. Maar na deze vondst behoeven we ook de hoop niet op te geven dat misschien de oorspronkelijke uitgaaf van Cornelis Anthonisz. zelf nog eens voor den dag komt, die immers nog in 1745 in eene particuliere boekerij te Minden door een boekenliefhebber gezien en kort beschreven werd.

C. P. BURGER JR.
